

André Gide, az ember és író

M. Mouton előadása a Cluj-i Alliance
Française-ben

Nem egészen három hét leforgása alatt másodszor volt alkalma tegnap Kolozsvár franciabarát közönségének magas színvonalú irodalmi előadást élvezni. Ezúttal az Alliance Française előadásorozatának keretében M. Mouton, a bucuresti Francia Főiskola Intézet tanára tartott előadást André Gideről. M. Moutont ismerjük már, a francia zene történetéről tartott igen érdekes kolozsvári előadásai révén.

Nagy feladatra vállalkozott ezúttal az előadó: arra, hogy André Gide gigantikus irodalmi portréját egy 60 perces előadás szűk keretébe próbálja beszorítani. Szinte oly nehéz ez, mint jó szonettet írni, ahol a költőnek 14 kettőt formájú sorban teljes értékű tartalmat kell adnia.

Gide egyénisége és irodalmi géniusza olyan mély és nehezen hozzáférhető komplexum, hogy kimerítő ismertetése az előadások hosszú sorát igényelné. Egyik barátja mondta róla: „Il est un labyrinthe à claire-voie”, labirintus, amelyet csak résein keresztül lehet megközelíteni. Kifinomult, intellektuális külsejével, kutató, kissé kínias árfésű szemével lenyűgöző hatást gyakorol azokra, akik megismerik. Vele szemben az irodalmi Franciaország két táborra oszlik: csodálóira és ellenségeire. Közömbösen nem hagy senkit. André Maurois írja Gideről, hogy megvan benne az a tulajdonság, amely csak valóban nagy emberek sajátja, hogy tudniillik mindenki, aki beszél vele úgy érzi, hogy megértették, hogy ezután jobban látja saját magát s a beszélgetés révén különbbé vált, mint amilyen eddig volt. Roger Martin Du Gard szerint Gide valódi hatását csak azok ismerik, akik közelébe kerülhettek s akik mind tanultak tőle; akik baráti, de objektív kritikáját értékelni tudták. Gide a legcsalhatatlanabb szemű kritikus, aki soha nem téved ítéletében. Duhamel ellenben, aki egyike volt Gide legjobb barátainak, most legnagyobb ellenfele.

M. Mouton a francia analitikus szellemhez méltó önmű előadásában valósággal alkotó elemekre szedte szét a nagy író.

Egyik legfontosabb tulajdonsága Gidének a mindent átfogó és mindenre kiterjedő kíváncsisága. Ez a magyarázata annak, hogy állandóan mozgásban van, állandóan utazik. Valami kóborlási, menekülési vágy (le désir d'évasion) nem hagyja pihenni. A nagy irodalmi csavargók osztályához tartozik, mint amilyen Rimbaud, Verlaine, Verhaeren voltak, csak eszközei mások. Következésképpen nem az idő folyását vetíti az olvasó elé, hanem csak a pillanatot. Gidet csak a „pillanat” (l'instant) érdekli. Ezen a ponton Proustnak az ellenpólusa. Proust tudniillik az „idő” hatását mutatja az emberi jellemre. André Gide ezt a mozgékonyt, szabadság szeretőt és a helyhez kötöttségtől minden hiányát születési körülményeivel magyarázza: „Délfraanciaországi apától és normand anyától születtem, hogyan kívánják, hogy földhöz rögzített legyek”.

13 MARE. 1940

Critique générale -
1940

664

Erkölcsei felfogása az, ami a legnagyobb vita tárgyát képezi. Testi és lelki szerelem Gide szerint nem található meg ugyanabban a személyben, mert ez két különböző, sőt ellentétes fogalom. Ugyanaz a Gide, aki írásokban, sőt életében is a szekszuális aberrációk híve, a másik oldalon fiatalon nősül, még pedig szerelemből. Ez az ellentmondás csak látszólagos, állapítja meg Gide a „E le Grain de meurt” és a „Les Nourritures Terrestres” című műveiben, mert a házasság felé csak az a természetesen ösztön hajtotta, hogy öröklék szabadság után vágó és menekülő lelkét valami fix ponthoz kösse. Igen jellemző Gidere, hogy nem filozófus-írók s nem szereti a filozófusokat. Egyik párbeszédében — ami az eleme — meséli: „Amit mondtam, bizalmatlanul fogadtam, amit kérdeztem, arra nem feleltem — filozófus volt”.

Művei mind, kivétel nélkül, stílt, napló-szerű és gyakran regényesített írások, amelyek mágikus erővel hatnak azokra, akik beléjük tudnak mélyedni. Ugyanilyen varázsa van Gide egész egyéniségének. Művei közül Gide azonban csak a „Pénzhamisítók”-at tartja regénynek. Regényeknek főalakjaiban rendszerint önmagát rajzolja.

Mély muzikáltsága — szakértők szerint a legnagyobb zongoraművész lehetett volna — végigkíséri irodalmi pályáját. Stílusában is a zenei hatásokat keresi. Ő jellemezte a legszébben a francia nyelv zenei kifejező erejét, amikor azt mondta, hogy ez a nyelv „bűbényes zongora”.

Hogyan regisztrálja Gide az utolsó hat hónap, az új világégés eseményeit? Gide nem nyilatkozik, hallgat. Hogy e hallgatás a hetvenes években járó író türemlése-e, vagy egyeztetlen szélcsend, ami után majd egy új megfigyelt Gide-t látunk meteorként meg-

jeleni — ez a jövő titka. Gide-nél azonban semmi sem lehetetlen.

Az érdekes előadásnak egyetlen hiányossága volt csak: nem emlékezett meg Gide-ről, a szociális problémák eladó szellemű harcosáról és költőjéről.